

Теорія і методологія освіти

УДК 373.5

Адаптація обдарованих учнів у закладах загальної середньої освіти: педагогічний аспект

Лідія ТКАЧЕНКО,

кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник,
провідний науковий співробітник Інституту обдарованої дитини НАПН України,
ORCID ID 0000-0002-2303-1147

У статті окреслено проблему адаптації обдарованих учнів у закладах загальної середньої освіти. Зазначено про необхідність виокремлення педагогічного аспекту проблеми адаптації, описано складники, етапи й принципи діяльності з адаптації учнів протягом навчання у закладі загальної середньої освіти. Наголошено на необхідності системності й наступності у педагогічній діяльності ЗЗСО з адаптації учнів.

Ключові слова: адаптація учнів, педагогічний супровід, складники й етапи адаптації, принципи педагогічної діяльності з адаптації.

Постановка проблеми. Дослідження питань адаптації особистості є актуальним у багатьох галузях гуманітарної науки, що пояснюється труднощами адаптування й успішної діяльності людини за умов нинішнього етапу цивілізаційного розвитку – прискорених суспільно-економічних процесів у зв'язку з глобалізацією і цифровізацією суспільства, міграційними процесами різної природи, демографічними проблемами й питаннями зайнятості населення тощо.

Нинішні вимоги щодо розвитку особистості, окреслені у Державному стандарті базової і повної загальної середньої освіти [4], декларують, що результатом формування компетентної особистості має стати молода людина, озброєна інтелектуальними, соціальними, моральними, психологічними знаннями й навичками, що забезпечують її професійне зростання й зумовлюють подальший розвиток особистості. Успіх формування особистості учня

у закладі загальної середньої освіти, його компетентностей, а також ефективність процесу соціалізації залежать від багатьох чинників, передусім від адаптації учня в освітньому середовищі.

Факторами, що становлять новизну й утруднення щодо адаптації не лише для учня, а й учителя, та пов'язані з процесами реформування освіти, вважаємо впровадження концепції Нової української школи, нової структури загальної середньої освіти із профільною старшою школою, реалізацію STEM- і наукової освіти як новітніх напрямів виявлення й розвитку обдарованих учнів, диджиталізацію освітньої діяльності, вимогу посилення суб'єктності усіх учасників освітнього процесу – учня, учителя, педагогічного колективу закладу освіти, громадськості та ін.

З огляду на особливо актуальну нині проблематику розвитку обдарованих дітей і молоді, розроблення проблеми адаптації обдарованих дітей в умовах інформаційно-освітнього середовища закладу загальної середньої освіти постає першочерговим завданням.

Аналіз актуальних наукових досліджень і публікацій. Адаптація як проблема особистості, що досліджують у психології, має глибокі корені й наразі вивчається різними її галузями. Ґрунтовний аналіз проблем адаптації учнів здійснено у монографіях і статтях Г. А. Балла (1989), Л. І. Божович (1976), А. Валлона (1967), Е. Еріксона (2006), Г. С. Костюка (1981), Г. Крайг і Д. Бокума (2005), І. С. Кона (2008), В. П. Кутишенка (2005), О. Ф. Лазурського (1924), С. Д. Максименка (2006), В. О. Моляка (1994), О. В. Скрипченка, Л. В. Долинської, З. В. Огороднійчук (2001), Ж. Піаже (1969), М. В. Савчина і Л. П. Василенка (2005), Д. І. Фельдштейна (1995), Л. Хьєлла і Д. Зиглера (2002) й ін. Однак проблема педагогічного супроводу адаптації як системної педагогічної діяльності не знайшла відображення у сучасних дослідженнях.

Мета статті – окреслити педагогічний аспект адаптації обдарованих учнів у закладі загальної середньої освіти як системну педагогічну діяльність.

Виклад основного матеріалу. Визначаючи проблему адаптації обдарованих учнів в інформаційно-освітньому середовищі закладу загальної середньої освіти як першочергову в комплексі організації і здійснення навчально-виховного впливу на особистість, окреслимо основні теоретичні положення, що стосуються висвітлюваної проблеми.

Переважає більшість сучасних дослідників дають визначення адаптації з позицій системного підходу, характеризуючи її як стан відкритої системи, в якому превалює рухлива рівновага, що зберігає постійність структур лише в процесі неперервного обміну і руху всіх компонентів системи, в результаті чого утворюється рівновага за рахунок нової якості [8; 11] та ін.

Дослідник Г. А. Балл зауважує, що з ускладненням матеріальних систем тенденція до рівноваги все більшою мірою реалізується за рахунок розгортання й вирішення внутрішніх суперечностей системи. Треба також зважати на неминучі порушення її рівноваги під тиском зовнішніх впливів, а також у результаті виникнення в ній самій, у процесі її функціонування й розвитку, нових внутрішніх суперечностей. Щодо цього Г. С. Костюк зазначав: стан рівноваги тимчасовий, відносний, він весь час порушується, тоді як процес врівноважування постійний [1, с. 93]. На його думку, адаптація – це тенденція до встановлення рівноваги у процесі взаємодії активної підсистеми (суб'єкта) й середовища, в якій ця система функціонує, за умови, що активна підсистема не руйнується, ба більше – підтримуються певні параметри її функціонування [там само].

Визначення С. Д. Максименка щодо психічної адаптації має таке формулювання: «це процес взаємодії особистості з середовищем, при якому особистість повинна враховувати особливості середовища й активно впливати на нього, щоб забезпечити задоволення своїх основних потреб і реалізацію значимих ланцюгів» [10, с. 3].

Важливим з погляду перебігу процесів адаптації, їх контролю та корекції є поняття адаптивної норми. На думку Ц. П. Короленка, вона є індивідуальною для кожної людини. Це функціонально-динамічне утворення, що охоплює потенційні можливості реагування, відображає особливості, що їх пов'язано з конституційно-генетичними ознаками, а також адекватні реакції на соціальні фактори та впливи середовища [7, с. 17]. Необхідно зауважити, що адаптація обдарованої дитини, з огляду на її підвищену сензитивність, високу емоційність тощо, навряд чи може вкладатися у рамки певної загальної норми. Швидше потрібно говорити про індивідуальні особливості адаптації відносно адаптивної норми у кожному конкретному випадку.

Основоположний внесок у розроблення поняття адаптації здійснив Жан Піаже, який розглядав адаптацію як єдність протилежно спрямованих

процесів акомодатії та асиміляції. Акомодатія забезпечує модифікацію функціонування організму або дій суб'єкта відповідно до властивостей середовища, асиміляція змінює ті чи інші компоненти середовища, переробляючи їх відповідно до структури організму чи включаючи у схеми поведінки суб'єкта. Вказані процеси тісно пов'язані між собою й опосередковують один одного [6, с. 8].

Застосовуючи термінологію Ж. Піаже, вчена Л. І. Божович зауважує, що характер адаптаційних процесів залежить від віку особистості. На ранніх етапах психічні особливості та якості виникають шляхом пристосування дитини до вимог довкілля. Потім вони набувають самостійного значення й у порядку зворотного впливу починають визначати наступний розвиток. Поступово формується свідомо регуляція поведінки: усвідомлені цілі контролюють і спрямовують й акомодатійну, й асиміляційну активність суб'єкта, який розвивається. На достатньо високому рівні особистісного розвитку суб'єкт з істоти, яка засвоює людський досвід, перетворюється на творця цього досвіду [2, с. 347–349].

Наголосимо: передусім важливо, як зазначає І. В. Дубровіна, пробудити інтерес і повагу дітей до людини взагалі, позитивне ставлення до оточуючих і до себе самого як людини [5, с. 253]. Розуміючи необхідність особистісного підходу й завдання розвитку обдарованих дітей, акцентуємо на тезі С. Д. Максименка: «...Існування неповторної особистості – це і є вершина життя, а наукове пізнання є лише його складовою, моментом (який, до речі, притаманний не всім людям, від чого більшість з них не перестає бути неповторною особистістю)» [9, с. 11]. Тому увага і повага до особистості, індивідуальної траєкторії розвитку кожної дитини має становити основу педагогічних впливів на особистість, що визначають сутність її адаптації. Мета педагогічних впливів щодо адаптації учнів – досягнення активної, діяльнісної позиції особистості, коли вона не лише почувається комфортно в середовищі, що її оточує, а й прагне вплинути на середовище, змінити його, тобто активно входить у процес соціалізації.

Акцентуємо на особливостях обдарованих дітей і підлітків, які потрібно враховувати у процесі адаптації. Як зазначає Барбара Кларк, обдарованість – це біологічно зумовлене явище, ознака високого рівня інтелекту, що є результатом просунутих та прискорених інтеграцій у мозку, які включають фізичне сприйняття, емоційний розвиток й інтуїцію. Така функція мозку може виявляти себе у пізнавальних здібностях, творчості, академічних здібностях, лідерстві [13]. Інші дослідники, Семюель Кирк та Джеймс Галлахер, зауважують, що обдаровані діти мають чотири типи поведінкових характеристик: навчання, мотивація, креативність та лідерство. Оскільки ці характеристики є поведінковими, їх можна спостерігати. Тому вчитель повинен спостерігати й занотовувати, аби впевнитися у частоту повторенні цих виявів [15]. Нещодавно дослідники Рена Суботник, Пола Ольшевська-Кубілюс і Френк

Уоррел опублікували результати дослідження, яке зараз може вважатися найбільш повним. Автори запропонували нову структуру знання про обдарованість, що може бути підґрунтям подальших досліджень й освітньої практики щодо обдарованих учнів. *Перше*, в освіті обдарованих учнів важливу роль виконують здібності. Їх кількість та витоки, баланс загальних і специфічних здібностей, а також точна природа певних здібностей варіюється залежно від сфери талантів, що є не до кінця вивченим. *Друге*. Обдарованість залежить від предметної сфери, кожна зі сфер обдарованості (до прикладу, природничо-метематична й хімічна) мають специфічні траєкторії розвитку протягом усього життя. *Третє*. Зусилля й можливості є факторами на кожному етапі процесу розвитку обдарованості. *Четверте*. Психосоціальні складники є важливими чинниками, що сприяють видатним досягненням на кожному етапі розвитку таланту. Психосоціальні навички обдарованих учнів відіграють значну роль у переході від знань до практичних дій. *І п'яте*: еміненція (визнана перевага) має бути метою освіти обдарованих [16].

Безумовно, кожна дитина обдарована різною мірою і в свій спосіб, і, перебуваючи в одному класному колективі, обдаровані діти є асинхронними у виявах своєї індивідуальності. Кожному з них потрібний певний темп, особлива увага, завдання відповідно до виду обдарованості тощо. До того ж вони по-особливому емоційні і чуйні. Вони мають глибші знання, розвиненішу мову, є більш поінформованими, отже справедливо очікують відповідного спілкування й ставлення як від однокласників, так і від учителів.

Цікаві спостереження висловлює Ханна Девід у дослідженні щодо спільного чи роздільного навчання обдарованих і менш обдарованих дітей. Вона зазначає, що у звичайних класах обдарована дитина може навчитися мистецтву віддавати, допомагаючи одноліткам, яким потрібна академічна допомога. Водночас багато обдарованих дітей користуються соціальними навичками своїх звичайних однолітків. І хоч обдаровані діти вважають за краще формувати відносини з інтелектуально рівними, у звичайних класах складаються відносини й зі звичайними дітьми. Результат таких відносин є вигідним для обох сторін. Якщо обдарована дитина допомагає однолітку, в цьому є моральний та освітній виграш – допомога заради допомоги. Крім того, практика встановлення контактів зі всіма може допомогти обдарованій дитині в майбутньому і професійно, й особистісно [14, с. 43–44]. З огляду на достатньо часто наявну проблему із соціальними навичками в обдарованих дітей, висловлені міркування потрібно брати до уваги.

Отже, без знань про обдарованість й поведінкові особливості обдарованих дітей, учитель не може організовувати й сприяти адаптації обдарованих учнів, як того вимагає особистісний підхід.

Ще один значущий аспект адаптації учнів у закладі загальної середньої освіти висвітлює

дослідник Мохаммад Чаудхурі. Розглядаючи питання методики й дидактики, оцінюючи їх у контексті освіти обдарованих учнів, дослідник зауважує про важливість психосоціальних навичок обдарованих учнів для досягнення успіху в подальшому житті. І при цьому наголошує, що розуміння вчителями різноманіття культур, цінностей та етичних настанов, навички відповідних стилів викладання й позитивної взаємодії між викладачем та учнем можуть сприяти підвищенню інтересу обдарованих учнів, їх мотивації й задоволення від вивчення предметів зі сфери їхньої обдарованості. Обдаровані учні з різних культур стикаються з когнітивними конфліктами, які впливають на навчання й формування соціальних навичок [12, с. 56–57].

Адаптація, яка відбувається для дитини успішно, стає підґрунтям її успіхів у навчанні, сприяє розкриттю її індивідуальності, несуперечливому розвитку особистості, відповідної і своєчасної соціалізації тощо, а отже вивільняє енергію для творчого мислення, виявів креативності, творчої діяльності. Тому адаптація як процес пристосування, зокрема до школи й шкільної діяльності, має відбуватися передусім за умов створення комфортного інформаційно-освітнього середовища, в якому емпатія і децентрація становлять не лише виховну мету, а й сутність суб'єкт-суб'єктних відносин.

Важливе зауваження робить Г. А. Балл стосовно середовища, в якому розвивається особистість. Вчений зазначає, що фактором активності суб'єкта є пошук ним для себе такого середовища, яке найкраще гармоніювало б з його індивідуальними характеристиками. Поряд із цим суб'єкт, здійснюючи асиміляцію, змінює об'єктивні властивості свого оточення, при цьому обсяг і суспільна значущість цієї перетворювальної активності в цілому зростають у міру зростання його особистості [1, с. 95]. І далі: що вищий рівень особистісного розвитку суб'єкта, то більшою мірою середовище, на яке він орієнтується у поведінці, виходить за межі його безпосереднього оточення, при чому воно розширюється не лише територіально, а й у часі й змісті [там само, с. 96].

Розвиток особистості зумовлений її потребами, що формуються під впливом інтеріоризованих цінностей та сформованої інтенціональності. Як зазначає Г. А. Балл, реалізацію суб'єктом його цілей можна розглядати як специфічний вид асиміляції – адаптаційного процесу, що забезпечує рівновагу суб'єкта із середовищем шляхом екстеріоризації наявних у його психіці схем, їх втілення у навколишній дійсності. Таке трактування можна поширити й на реалізацію цілей, що стосуються самого суб'єкта й таких, що відіграють важливу роль у самовихованні [1, с. 98].

Евристичну роль у розв'язанні творчої задачі адаптації відіграють відомості й образи, які, здавалося б, не стосуються її змісту. Аналогічно багатство життєвих вражень сприяє розвитку особистості, за умови, що вона володіє вираженою вихідною

спрямованістю, розв'язує життєву задачу (зокрема задачу самовиховання), у світлі якої можуть бути переробленими й застосованими такі враження [там само, с. 100].

Педагогічний аспект адаптації обдарованих дітей у такий спосіб полягає у створенні відповідного інформаційно-освітнього середовища. Щодо цього можна виокремити кілька складників педагогічної діяльності:

- аналітичний та організаційно-управлінський, здійснюваний адміністрацією закладу загальної середньої освіти (директор, заступники директора, керівники методичних об'єднань чи предметних кафедр);

- навчально-виховний та корекційно-розвивальний особистісно орієнтований супровід учня, здійснюваний найближчим оточенням (класовод, психолог, класний керівник, учитель-предметник);

- підвищення кваліфікації педагогічних працівників, що може здійснюватися в різний спосіб (формальна і неформальна освіта);

- культурно-освітня діяльність педагогічного колективу закладу (робота з батьками).

Діяльність педагогічного колективу закладу з адаптації має бути поетапною (про що йшлося раніше), прив'язаною до двох основних чинників, що можуть викликати ризики у процесі освітньої діяльності: а) вікових особливостей учнів (періодизація віку за Д. Бокумом і Г. Крайг [3]) та б) ступенів шкільного навчання. Якщо сумістити основні періоди за обома чинниками, отримуємо таку періодизацію:

- I етап: вступ до школи (1-й клас, 6 років);

- II етап: перехід з початкової до основної школи (4-й – 5-й клас, 9–10 років);

- III етап: підлітковий вік (11–12–13 років, 6-й – 7-й – 8-й клас);

- IV етап: перехід з основної школи до старшої, первинне професійне самовизначення (9-й – 10-й клас, 14–15 років);

- V етап: перехід від підліткового віку до юності (15–16 років, 10-й – 11-й клас)

- VI етап: активне професійне самовизначення (11-й (12-й) клас, 17 років) та планування подальшої кар'єри.

Увага педагогічного колективу, а отже й освітньо-виховна діяльність мають зосереджуватися на поетапній організації та здійсненні заходів і супроводу з урахуванням об'єктивних чинників (перехід від нижчого ступеня навчання до вищого) та суб'єктивних (дорослішання й пов'язані з цим поведінкові особливості).

Освітньо-виховний процес має багато учасників, і всі вони є суб'єктами адаптації. Для успішного здійснення відповідної діяльності має бути окреслено її базові принципи:

- дитиноцентризм як повага до особистості дитини, врахування її індивідуальних особливостей, обдарувань, нахилів й уподобань;

- особистісний підхід як спосіб реалізації настанов на адаптацію;

- психологічний супровід у визначенні ступеня адаптованості учня з наступною корекцією визначених педагогічних впливів;

- підтримання високої мотивації до навчання та створення ситуацій успіху для дитини;

- наскрізна реалізація діяльності з адаптації учнів, враховуючи класну, позакласну й позашкільну; постійний контроль за рівнем адаптації учнів і неперервність здійснення заходів з успішної адаптації;

- активна співпраця усіх суб'єктів освітнього процесу (учні, школа, батьки, громадські організації тощо);

- системність у діяльності з адаптації учнів.

Надзвичайно важливим у практиці успішної адаптації є організаційно-управлінський складник діяльності, що забезпечує участь усіх суб'єктів освітнього процесу у розв'язанні проблем адаптації учнів протягом навчання у закладі.

Аналітичний рівень діяльності охоплює деякі проблеми, серед яких забезпечення наступності освітніх програм, єдності й пластичної трансформації педагогічних вимог попереднього і наступного ступенів освіти, єдності педагогічних вимог класоводів й учителів-предметників. Так само важливим є виявлення проблемних питань та причин недостатньої адаптації, тенденцій, виокремлення напрямів індивідуальної роботи, вироблення рекомендацій для всіх учасників освітнього процесу.

Діяльність психологічної служби передбачає заходи з виявлення рівня адаптованості учнів на кожному з адаптаційних етапів (визначення рівня тривожності, соціометричного статусу учнів, з'ясування причин дезадаптації, спостереження за новоприбулими учнями, надання консультативної допомоги учасникам освітньо-виховного процесу з питань адаптації учнів та попередження дезадаптації). Спільно з адміністрацією закладу психологічна служба має піклуватися про готовність членів педагогічного колективу закладу до роботи з учнями в аспекті адаптації, а також забезпечує культурно-освітню діяльність по відношенню до батьків й інших (зовнішніх) партнерів.

Системна діяльність з адаптації учнів у закладі загальної середньої освіти сприятиме збереженню психоемоційного і фізичного здоров'я, формуванню компетентної особистості, досягненню високого рівня інтелектуального розвитку, здобутку високого рівня особистісних перемог учнів. Успішна адаптація відкриває перед особистістю множинність можливостей із самопізнання й самореалізації.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, педагогічний аспект діяльності з адаптації учнів закладів загальної середньої освіти є надзвичайно важливим і має здійснюватися як системна, поетапна діяльність й така, що відповідає запитам особистості учня відповідно до його задатків, віку та ступеня навчання, а також за участі усіх суб'єктів освітнього процесу. Перспективами подальших досліджень вважаємо створення моделі педагогічного супроводу адаптації обдарованих учнів у закладах загальної середньої освіти.

Список використаних джерел

1. Балл Г. А. Понятие адаптации и его значение для психологи личности. *Вопросы психологии*. 2009. №1. С. 92–100.
2. Божович Л. И. Личность и ее формирование в детском возрасте. СПб.: Питер, 2008. 398 с. (Мастера психологии). Библиогр.: с. 386–389.
3. Бокум, Дон, Крайг, Грейс. Психология развития. Под. ред. Т. Прохоренко; пер. с англ. А. Попов, А. Маслов, О. Орешкина. 9-е изд. СПб: Питер, 2016. 944 с.
4. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти. URL: <https://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011-%D0%BF>
5. Дубровина И. В. Практическая психология в лабиринтах современного образования: монография. М.: НОУ ВПО «Московский психолого-социальный университет», 2014. 464 с.
6. Жан Пиаже: теория, эксперименты, дискуссии: Учеб. пособие для студентов психол. специальностей и направлений / Под ред. Л. Ф. Обухова, Г. В. Бурменской. М.: Гардарики, 2001. 622 с.
7. Короленко Ц. П. Психофизиология человека в экстремальных условиях. Л.: Медицина, 1978. 272 с.
8. Корольчук М. С. Адаптація та її значення в системі психофізіологічного забезпечення діяльності. *Вісник: зб. наук. статей Київського міжнародного університету*. Сер.: Педагогічні науки. Психологічні науки. К.: Правові джерела, 2002. Вип. 2. С. 191–211
9. Максименко С. Д. Генетична епістемологія Ж. Піаже. *Проблеми сучасної психології*. 2016. Вип. 32. С. 7–16.
10. С. Максименко, К. Максименко, Главник О. Адаптація дитини до школи. К.: Мікрос-СВС, 2003. 111 с.
11. Синергетика і освіта: монографія. За ред. В. Г. Кременя. К.: Інститут обдарованої дитини, 2014. 348 с.
12. Chowdhury, Mohammad A. Gifted education in science and chemistry: Perspectives and insights into teaching, pedagogies, assessments, and psychosocial skills development. *Journal for the Education of Gifted Young Scientists*. 2016. 4 (1), Pp. 53–66.
13. Clarke, Barbara. Growing up gifted: Developing the potential of children at home and at school. 1988. U.S. Merrill Pub. Co. 674 p. Bibliogr.: p. 603–655.
14. David, H. Integration or separate classes for the gifted? Israeli view. *Australasian Journal of Gifted Education*. 2008. 17(1). P. 40–47.
15. Kirk, S.A., Gallagher J.J. Educating Exceptional Children (8th ed.). 1997. Boston, MA: Houghton Mifflin.
16. Subotnik, R. F., Olszewski-Kubilius, P. and Worrell, Frank C. Rethinking Giftedness and Gifted Education: A Proposed Direction Forward Based on Psychological Science. *Psychological Science in the Public Interest*. 2011.12(1). Pp. 3–54.
3. Bokum, Don, Krayg, Greyc. *Psikhologiya razvitiya / pod. red. T. Prokhorenko; per. s angl. A. Popov, A. Maslov, O. Oreshkina*. 9-ye izd. SPb: Piter, 2016. 944 s.
4. Derzhavnyy standart bazovoyi i povnoyi zahal'noyi seredn'oyi osvity. URL: <https://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011-%D0%BF>
5. Dubrovina I. V. *Prakticheskaya psikhologiya v labirintakh sovremennogo obrazovaniya: monografiya*. M.: NOU VPO «Moskovskiy psikhologo-sotsial'ny univversitet», 2014. 464 s.
6. Zhan Piazhe: teoriya, eksperimenty, diskussii: Ucheb. posobiye dlya studentov psikholog. spetsial'nostey i napravleniy / Pod red. L. F. Obukhovoy, G. V. Burmenskoy. M.: Gardariki, 2001. 622 s.
7. Korolenko TS. P. *Psikhofiziologiya cheloveka v ekstremal'nykh usloviyakh*. L.: Meditsina, 1978. 272 s.
8. Korol'chuk M.S. *Adaptatsiya ta yiyi znachennya v systemi psyofiziolohichnoho zabezpechennya diyal'nosti*. *Vistnyk: zb. nauk. Statey Kyivsk'koho mizhnarodnoho universytetu*. Ser.: Pedahohichni nauky. Psykholohichni nauky. K.: Pravovi dzhherela, 2002. Vyp. 2. S. 191–211.
9. Maksymenko S. D. *Henetychna epistemolohiya ZH. Piazhe. Problemy suchasnoyi psykholohiyi*. 2016. Vyp. 32. S. 7–16.
10. Maksymenko S., Maksymenko K., Hlavnuk O. *Adaptatsiya dytyny do shkoly*. K.: Mikros-SVS, 2003. 111 s.
11. Synerhetyka i osvita: monohrafiya. Za red. V. H. Kremenya. K.: Instytut obdarovanoyi dytyny, 2014. 348 s.
12. Chowdhury, Mohammad A. Gifted education in science and chemistry: Perspectives and insights into teaching, pedagogies, assessments, and psychosocial skills development. *Journal for the Education of Gifted Young Scientists*. 2016. 4(1), Pp. 53–66.
13. Clarke, Barbara. Growing up gifted: Developing the potential of children at home and at school. 1988. U.S. Merrill Pub. Co. 674 p. Bibliogr.: p. 603–655.
14. David, H. Integration or separate classes for the gifted? Israeli view. *Australasian Journal of Gifted Education*. 2008. 17(1). Pp. 40–47.
15. Kirk, S.A., Gallagher J.J. *Educating Exceptional Children* (8th ed.). 1997. Boston, MA: Houghton Mifflin.
16. Subotnik, R. F., Olszewski-Kubilius, P. and Worrell, Frank C. *Rethinking Giftedness and Gifted Education: A Proposed Direction Forward Based on Psychological Science*. *Psychological Science in the Public Interest*. 2011.12(1). Pp. 3–54.

References

1. Ball G. A. Ponyatiye adaptatsii i yego znacheniiye dlya psikhologii lichnosti. *Voprosy psikhologii*. 2009. №1. S. 92–100.
2. Bozhovich L. I. Lichnost' i yeye formirovaniye v detskom vozraste. – SPb.: Piter, 2008. 398 s. (Mastera psikhologii). Bibliogr.: s. 386–389.

L. TKACHENKO

Adaptation of gifted students in secondary education institutions: pedagogical aspect

The article by Lidiia Tkachenko «Adaptation of gifted students in general secondary education Institutions: pedagogical aspect» outlines the problem of adaptation of gifted students in general secondary education institutions as pedagogical. The requirements for the development of the student's personality in the educational process, which are conditioned by the modern stage of civilization progress of mankind, are pointed out. It is noted that the success of forming a student's personality in a

general secondary education institution depends on many factors, but first and foremost on the student's adaptation in the information and educational environment. The concept of adaptation of gifted students in pedagogical psychology is outlined and the necessity of providing the process of adaptation of students with the means of creation of information and educational environment of the institution, which is the result of pedagogical efforts of the collective of specialists of the institution of general secondary education, is stated.

The author emphasizes the need to highlight the pedagogical aspect of the adaptation problem. The article describes the stages and principles of activities for adaptation of gifted students during their education in a general secondary education institution. It is stated that in determining the stages of adaptation in the institution of general

secondary education it is necessary to take into account external to the student and internal factors of the school period in the development of the child's personality. According to these factors, the stages of special attention to the adaptation of students are determined. The components of educational activity of all stakeholders in the educational process – administration, pedagogical staff, psychological service of the institution, the parent community – have been determined. The principles underlying pedagogical actions for adaptation of students in general secondary education institutions are outlined. The necessity of systematic and continuity in the pedagogical activity on adaptation of students is concluded.

Keywords: student adaptation, pedagogical support, stages of adaptation, components of pedagogical adaptation activity.

ФОТОРЕПОРТАЖ

Позашкільна освіта: єдність теорії і практики

Спільний проект до Дня науки під егідою НАПН України, Міжнародної асоціації позашкільної освіти, НПУ ім. М. П. Драгоманова, Українського державного центру позашкільної освіти

